

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Проект за професионален и
кариерен развој на наставниците

МАКЕДОНСКИ
ЦЕНТАР ЗА
ГРАЃАНСКО
ОБРАЗОВАНИЕ

БИРО ЗА РАЗВОЈ
НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Компетентен наставник за секој ученик

ПРЕДЛОГ КАТАЛОГ НА ОСНОВНИ ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИЦИТЕ

Септември, 2013

Проектот го спроведува Македонскиот центар за граѓанско образование (МЦГО), во партнерство со Бирото за развој на образованието и Фондацијата за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор

ПРОЕКТ ЗА ПРОФЕСИОНАЛЕН И КАРИЕРЕН РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ

Ул. Козле, 1-6, 1000 Скопје 02/3067-981 02/3067-985 info@mcgo.org.mk www.mcgo.org.mk

Вовед

Во Каталогот на основни професионални компетенции на наставници се определува што наставникот треба да знае, да умее и да прави за успешно да ја реализира воспитно – образовната работа. Каталогот треба да придонесе за подобро разбирање на современата наставничка професија, како професија што поставува сложени барања и налага постојано усовршување. Се очекува дека така поставена, разбрана и практикувана професијата наставник ќе има и повисок кредибилитет во општеството.

Потребата од изготвувањето на ваков каталог произлезе како резултат од сознанијата дека во Република Македонија наставничката професија не е доволно регулирана¹, а очекувањата во врска со компетенциите² на наставниците се содржани во различни документи кои не секогаш се еднозначни, односно дозволуваат различно толкување од разните чинители во воспитно-образовниот процес.

Непостоењето на јасно дефинирани компетенции и стандарди за наставници е една од слабите алки на системот за професионален и кариерен развој на наставниците³. Од друга страна истражувањата покажуваат дека квалитетот на наставниците е најважен училишен фактор за постигањата на учениците. Во рамките на залагањето на Министерството за образование и наука за подобрување на постигањата на учениците, дел од активностите се насочени кон подобрување на системот за професионален и кариерен развој на наставниците. За таа цел, со финансиска поддршка од УСАИД, се реализира Проект за професионален и кариерен развој на наставниците. Една од активностите во Проектот е изготвување каталог на основни професионални компетенции на наставници.

Каталогот на основни професионални компетенции го изготви работна група составена од стручњаци за образование, наставници и претставници на Бирото за развој на образованието. При тоа, таа ги имаше предвид Заедничките европски принципи за компетенции и квалификации на наставниците⁴ и компетенциите за наставници во поголем број земји, како и принципите на кои се заснова образованието во Република Македонија. Првичната верзија беше основа за консултации со широк круг на претставници на факултетите за наставници, Центарот за стручно образование и обука наставници од основните и средните училишта, стручните служби во училиштата и директорите на училиштата, како и претставници на институциите што се задолжени за обезбедување на квалитет во образованието. Придонесот од овие чинители е евидентен во финалната верзија на документот.

При изготвувањето на Каталогот се поаѓаше од следниве определби:

1) Каталогизирање на генерички компетенции - Каталогот се однесува на основните професионални компетенции што се очекува да ги поседува наставник по завршувањето на образованието за наставник, поминат приправнички стаж и положен стручен испит и во првите години од професионалното работење, до унапредувањето во повисоко звање. Компетенциите се генерички и се однесуваат на сите наставници во сите степени на образование.

2) Опфаќање на севкупниот професионален ангажман - Компетенциите се однесуваат на севкупните професионални ангажмани на наставниците во наставната и воннаставната работа со учениците, колегите и пошироката заедница.

¹ Анализа на политиките и праксата на професионалниот и кариерниот развој на наставниот кадар во Македонија, Македонски центар за граѓанско образование, август 2013

² Компетенциите се дефинирани како збир на стекнатото знаење и вештини, односно докажана способност за користење на знаењето и вештините во ситуации на учење или на работа.

³ Анализа на политиките и праксата на професионалниот и кариерниот развој на наставниот кадар во Македонија, Македонски центар за граѓанско образование, август 2013

⁴ Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf

3) Дефинирање на компетенции за современа настава - Компетенциите опфаќаат професионални знаења, умеања и вредности на наставник за 21-век, во кои се вградени и компетенции што се развивани кај наставниците во рамките на иновативни проекти што во последниве 15- тина години се реализираат во Република Македонија.

4) Почитување на образовниот контекст во Република Македонија - Структурата на компетенциите го следи начинот на размислување за работата на наставниците и следење на нивната работа, како и сознанијата за состојбите во воспитно-образовната практика. Врз основа на образовниот контекст во Република Македонија се дефинирани и подрачјата на компетенции на наставниците.

Каталогот треба да служи за:

- Изготвување стандард за стручна квалификација за наставник;
- Усогласување на додипломското образование со потребните компетенции на наставниците;
- Планирање на приправничкиот стаж и менторската поддршка;
- Редефинирањето на содржината и начинот на полагање на стручниот испит;
- Планирање на професионалниот развој, како личен, така и на ниво на училиште, регион, држава;
- Поставување стандарди за повисоките звања за наставници (наставник ментор и наставник советник);
- Изготвување на процедури и инструменти за следење на работата на наставниците и давање стручна поддршка;
- Изготвување каталози на компетенции за одделни наставници (на пр. воспитувач во предучилишна установа, одделенски наставник, предметен наставник, наставник по стручен предмет или дури и за наставници по одделни предмети);
- Подобрување на законската регулатива и актите кои се однесуваат на професијата наставник.

Крајна цел на Каталогот на основни професионални компетенции на наставници е преку нивното разновидно користење од самите наставници и од другите чинители во образованието да придонесе за поквалитетна настава и учење и повисоки постигања на учениците.

Структура на Каталогот

Каталогот на основни професионални компетенции е организиран така што има три меѓусебно поврзани делови:

- I. Професионални вредности, што се очекува да ги поседува и почитува секој наставник;
- II. Професионални знаењата и вештини на наставникот, што се очекува да ги стекнал во текот на образованието за наставник, во текот на приправничкиот стаж и првите години од воспитно-образовната работа;
- III. Индикатори за професионалната практика на наставникот, кои претставуваат основен стандард за проценување на наставната работа и може да се користат за (само)оценување на наставната практика.

Професионалните знаења и вештини и индикаторите за професионалната практика се групирани во следниве подрачја на работата на наставникот:

- 1. Знаење за наставниот предмет и за воспитно-образовниот систем;**
 - Знаење за наставниот предмет
 - Знаење за воспитно-образовниот систем
- 2. Почување и учење;**
 - Планирање и подготовка на наставата;
 - Реализација на наставата;
 - Оценување на учениците;
 - Познавање на учениците и излегување во пресрет на нивните потреби;
- 3. Создавање стимулативна средина за учење;**
 - Создавање на безбедна и стимулативна средина за учење;
 - Училишна клима;
- 4. Социјална и образовна инклузија;**
- 5. Комуникација и соработка со семејството и заедницата;**
- 6. Професионален развој и професионална соработка.**
 - Професионален развој;
 - Професионална соработка.

I. ПРОФЕСИОНАЛНИ ВРЕДНОСТИ

Професионалните вредности и верувањата на наставниците во врска со наставата, учењето и наставничката професија се важен фактор којшто влијае на тоа какви професионални одлуки ќе носи наставникот, како ќе ја планира и реализира наставата и како ќе се однесува кон учениците, родителите, колегите и пошироката заедница. Професионалните ставови и вредности се стекнуваат и менуваат во текот на образованието за наставник, преку стручното усовршување и низ практиката. Тие се основа за развој на компетенциите, а особено за нивно користење во професионалната работа.

Се очекува наставникот да ги има усвоено и да се однесува согласно следниве професионални вредности:

Верува дека секој ученик може да учи и да се развива

Наставникот кој верува дека секој ученик може да учи и да се развива е посветен на сите свои ученици, добро ги познава и ги прилагодува начините на својата на нивните потреби, со што им овозможува постојано да напредуваат и максимално да го искористат својот потенцијал. Тој знае дека учениците се разликуваат според нивните способности, пристапи во учењето, интереси и мотивација, па поучувањето, учењето и оценување ги прилагодува на нив. Ја организира работата така што на секој ученик му овозможува да забележи дека напредува доколку вложи напор, ја поттикнува мотивацијата за учење и ја зајакнува самодовербата кај учениците. Ги поттикнува учениците да размислуваат за своите потенцијали за учење како за нешто што може да се подобрува, а тоа им помага да се развиваат како успешни поединци и членови на заедницата.

Ја разбира наставничката професија како процес на доживотно учење

Наставничката професија претставува предизвик затоа што постојано е изложена на промени, а наставникот е професионалец којшто постојано се надградува и презема иницијативи и одговорност за своето професионално учење и развој. Со оглед дека постојано се случуваат промени во наставната област, во приходите за работа со ученици и во средината од којашто тие доаѓаат, тој има потреба и постојано учи, со што претставува добар модел за учење за сопствените ученици и за колегите. Со цел да биде подобар наставник, размислува за сопствената работа, ги открива своите јаки и слаби страни и изнаоѓа начини да ја подобрува. Своите верувања во потребата и можноста да се унапредува работата ги споделува со колегите, развива професионални заедници за учење, а соработува и со професионалци и институции.

Посветен е на наставничката професија и придонесува за нејзина професионализација и соодветен општествен статус

Еден од најважните услови за успешност во професијата е љубовта кон неа. Успешниот наставник сака да работи со деца и млади, несебично им го пренесува знаењето на своите ученици, верува во нивните можности и се радува на успехите што тие ги постигнуваат. Секогаш е отворен за комуникација и помош, покажува грижа за севкупниот развој на учениците и отвореност за поддршка кога им е потребна. Наставникот верува дека професијата што ја врши е важна за општеството и со својата работа покажува дека може да придонесе за позитивни промени кај учениците и во општеството во целина. Тој не само што ги почитува договорените норми во работата, туку креативно се соочува со предизвиците во професијата и изнаоѓа инвентивни решенија во наставата, критички размислува за образованието и подготвен е да иницира и да се вклучува во активности за подобрување на

образованите политики и практики, преку работа на развојни и истражувачки проекти, евалвација на програми и изготвување на нови програми, насоки и примери на добра практика.

Наставникот кој е посветен на својата професија се одликува со професионален и личен интегритет, високи етички вредности, ставови и однесување што се ценети и пожелни во општеството како чесност, одговорност, коректност, несебичност, доверливост, достоинство.

Развива партнерски односи со сите чинители во образовниот процес

Успешното учење и развој на ученикот претпоставува партнерски однос на наставникот, училиштето, семејството и пошироката заедница, кои споделуваат исти цели за учењето на учениците, разменуваат информации, договараат приоди и стратегии, се дополнуваат, а нивната меѓусебна комуникација се базира на взаемно почитување и доверба. Наставникот посветува особено внимание на односите со родителите со кои обезбедува редовна отворена двонасочна комуникација за сите прашања од интерес на развојот и учењето на нивното дете, но и од интерес на пошироката училишна заедница. Тој се однесува професионално во работата како со своите ученици, така и со колегите и со членовите на пошироката заедница коишто ги вклучува во активности што се од интерес за учењето и напредокот на учениците и на подигањето на образовното ниво на целата заедница.

Промовира еднаквост, инклузија и социјална правда

Наставникот е чувствителен за различностите кај учениците и покажува подготвеност и способност да ги прифати учениците како посебни личности различни од другите и кон сите да се однесува со грижа и почит. Тој знае како тие разлики влијаат на учењето, свесен е за можните бариери со кои дел од учениците се соочуваат и настојува да придонесе за задоволување на нивните образовни, физички, емоционални и културни потреби. Верува дека учениците ќе сакаат да учат и ќе учат доколку се чувствуваат прифатени во паралелката и училиштето и настојува да создаде средина во која секоја различност се прифаќа и почитува. Посветен е на поддршка на индивидуалниот развој, благосостојбата и вклучувањето во потесната и пошироката заедница на секој ученик и на подигањето на самопочитта и самовербата.

Тој со почит се однесува кон специфичните карактеристики на родителите и со нив соработува со цел постигнување на подобри резултати на нивните и на другите деца во паралелката и во училиштето.

Ги познава и почитува конвенциите и другите документи за правата на луѓето и децата и за антидискриминација, како и принципите на социјална правда и тоа го покажува преку донесување на праведни и фер одлуки.

II. ОСНОВНИ ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ

Основните професионални компетенции се однесуваат на основните (најважните) знаења, умеењата и вештини што е неопходно да ги поседува наставникот за да може квалитетно да ја обавува наставничката професија. Компетенциите се поврзани со професионалните вредности и се стекнуваат и се развиваат во текот на подготовката за наставник и низ воспитно-образовната практика.

Рамката за компетенции опфаќа:

Професионални знаења и разбирања – Се однесуваат на тоа што наставникот го знае, а што претставува основа за целисходен развој на професионалните умеења.

Професионални способности и вештини – Се однесуваат на она што наставникот треба да умее да го прави во секојдневната практика.

Индикатори за професионалната практика – Се однесуваат на она што може да биде видено и/или докажано во врска со тоа како наставникот ја практикува сопствената професија.

Дадени се примери на индикатори при што не се исцрпени сите индикатори што можат да ги покажат основните професионални компетенции на наставникот.

Основните професионални компетенции се групирани во шест подрачја на професионалниот ангажман на наставниците. На почетокот на секое подрачје е даден кус опис за содржината и важноста на подрачјето.

1. ЗНАЕЊЕ ЗА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ И ЗА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

Теориските и практичните знаења на наставниците за предметот и дисциплините на кои ги поучуваат учениците и знаењата за вредностите и поставеноста на воспитно-образовниот систем на Република Македонија се појдовни компетенции кои треба да ги поседува секој наставник.

Од наставникот се очекува добро да ја знае содржинската основа на предметот, да ја разбира неговата променлива структура, да ги пронаоѓа, поврзува и надополнува содржините со други наставни предмети. Тој, исто така, треба да ги знае и да ги користи најсоодветните начини за реализација на наставата по соодветниот предмет, преку што ќе го направи интересен и привлечен за учениците.

Со познавање и почитување на законските и стручно-нормативните акти наставникот обезбедува реализација на целите на воспитанието и образованието.

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори за основни професионални компетенции
ЗНАЕЊЕ ЗА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ	<ul style="list-style-type: none"> - ја познава предметната материја на која ги поучува учениците и знае како таа е поврзана со другите наставни предмети - ги познава клучните поими во наставниот предмет и нивната поврзаност; - ги следи новите сознанија од наставниот предмет; - ги познава наставниот план и програма и односите меѓу нивните компоненти (на пр. цели, содржини, дидактички насоки, поими, активности). 	<ul style="list-style-type: none"> - новите сознанија од наставниот предмет на соодветен начин ги вклучува во поучувањето; - е фокусиран на реализација на целите од наставниот предмет; - ги обединува знаењата околу клучните поими во наставниот предмет; - ги поврзува наставните содржини за постигнување на меѓупредметните цели во текот на сите воспитно-образовни активности; - Кај учениците предизвикува љубов кон наставниот предмет. 	<ul style="list-style-type: none"> - ефективно ги организира наставните содржини во согласност со клучните поими и поставените цели; - користи и ги упатува учениците да користат современи сознанија од наставниот предмет; - во учењето и поучувањето вклучува активности за интегрирање на содржините и постигнување на меѓупредметните цели.

1. ЗНАЕЊЕ ЗА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ И ЗА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори за основни професионални компетенции
<p style="text-align: center;">ЗНАЕЊЕ ЗА ВОСПИТНО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - го познава образовниот систем, особено подсистемот на образование во кој работи, вклучувајќи ја и законската регулатива; - ги познава програмските документи за подсистемот на образование во кој работи; - ги разбира современите образовни тенденции. 	<ul style="list-style-type: none"> - се раководи според општите принципи на системот на воспитание и образование. 	<ul style="list-style-type: none"> - педагошката евиденција и документација ја води согласно законската регулатива.

2. ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ

Компетенциите за поучување и учење се јадрото на наставничките компетенции. Она по што се памети добриот наставник е начинот на кој тој ја реализира наставата. Оној наставник кој умее да ги пренесе знаењата на интересен начин, да ги вклучи активно учениците во процесот на учење, да постави високи очекувања пред своите ученици и да ги мотивира да одговорат на тие очекувања, да истражуваат и да ги изнесуваат своите претпоставки, мислења и видувања, оној наставник кој прифаќа и поттикнува различни начини на решавање на проблеми, очекува учениците да извлекуваат заклучоци и да ја согледаат практичната примена на знаењата, е наставник кој создава љубов и интерес кон предметот што го предава и ги подготвува своите учениците за живот.

Добриот наставник секогаш има сознанија за когнитивниот, социо-емоционалниот и психомоторниот развој на своите ученици. Овие сознанија ги користи за да ја планира и прилагоди наставата на нивните потреби, да го заштити нивното психичкото и физичкото здравје и да им овозможи оптимален развој. За таа цел постојано соработува со родителите на учениците, при што информирањето е двонасочно, со што се гради довербата и партнерски однос.

Следењето на учениците е процес кој треба постојано да се одвива и да е проследен со соодветна повратна информација, процес кој треба да е во функција на подобрување и на поучувањето и на учењето, Познавајќи ги потребите на ученикот, наставникот ќе може да му помогне на секој ученик – и на оној кој потешко напредува и на оној кој побрзо чекори низ процесот на учење. Поттикнувајќи ги учениците да учествуваат на демократски начин во животот на училиштето, наставникот ќе овозможи стекнување на вредности и ставови, а не само на знаења кај учениците.

2. ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
ПЛАНИРАЊЕ И ПОДГОТОВКА НА НАСТАВАТА	<ul style="list-style-type: none"> - ги знае компонентите за успешно планирање на наставата; - познава различни видови планирања на наставата. 	<ul style="list-style-type: none"> - го планира поучувањето и учењето според пропишаните програми и стандарди и според потребите на учениците; - избира и подготвува активности, наставни средства, работни материјали и инструменти за следење на учениците во согласност со планираните цели; - планира врз основа на рефлексивната работа. 	<ul style="list-style-type: none"> - изготвува планирање на различни нивоа (годишни планирања, тематски, дневни...); - планира јасни, достижни и предизвикувачки цели за сите ученици и очекувани исходи; - ги планира формите, методите и стратегиите на поучување; - ги планира наставните средства и работните материјали потребни за реализација на наставните содржини, вклучувајќи ја и ИКТ; - планира корелација и интеграција со други наставни предмети и содржини; - во планирањето ги зема предвид расположивите времето и ресурси; - во планирањето ги зема предвид спецификите на локалната средина; - ги планира методите, постапките и инструментите за утврдување на претходните знаења на учениците и за следење на нивните постигнувања; - ги планира активностите на наставникот и на учениците; - прави рефлексивна која содржи согледувања во однос на постигнатоста на целите, потешкотиите на кои се наишло и насоки за подобрување при наредното планирање.

2. ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
<p>РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - познава современи стратегии за реализација на наставата; - ги познава методичките приоди специфични за наставниот предмет; - ја познава образовната технологија специфична за предметот; - има основни методички познавања за меѓупредметни содржини. 	<ul style="list-style-type: none"> - процесот на настава и учење го фокусира на ученикот; - користи современи приоди и методи кои се во согласност со целите на наставата, потребите и можностите на учениците; - применува современи наставни средства и помагала; - систематски ги воведува учениците во научната дисциплина; - ја поврзува предметната содржина со други предмети и содржини и со нивна практична примена во секојдневниот живот и ги прави содржините релевантни за учениците; - ја прави наставата интересна и поттикнува интерес кај учениците за учење на наставниот предмет; - поучувањето и учењето го прилагодува на ситуацијата и контекстот; - создава и одржува отворена и стимулативна средина која поттикнува истражување, учење и независност. - ги развива кај учениците вештините за повисоки ниво на мислење и решавање проблеми - гради кај учениците високи лични стандарди за успех, позитивен став кон учењето и надвор од наставата и развива вештини за доживотно учење - планира и реализира дополнителни активности со кои се зајакнува и проширува стекнатото знаењето (домашна работа, посети, екскурзии, соработка, проекти, и тн.) 	<ul style="list-style-type: none"> - ги запознава учениците со очекуваните исходи; - ги утврдува претходните знаења и искуства на учениците; - дава јасни упатства на сите ученици и ги упатува на трансфер на знаењата; - има подготвено материјали за работа и нагледни средства според планираното и истите ги применува; - јасно, разбирливо и недвосмислено ги пренесува клучните информации - сите ученици ги вклучува во реализација на активностите; - применува современи и различни приоди, форми и методи; - се снаоѓа во нови и непредвидливи ситуации и ги става во контекст на наставата; - дел од содржините ги реализира преку истражувачки и проектни активности; - применува ИКТ во наставата; - прифаќа и поттикнува различни начини на решавање на проблеми и презентирање на содржини; - им помага на учениците да прават синтеза на знаењата, да ги поврзуваат претходните знаења со новите и да ја согледаат практичната примена на истите; - се вклучува во планирање и реализација на интегрирани меѓупредметни активности - ги поттикнува и насочува учениците на истражувачка работа.

2. ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
ОЦЕНУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - знае дека примарна цел на оценувањето е унапредување на постигањата на учениците; - знае современи и различни методи на следење и оценување и нивните можности и ограничувања; - ги познава пропишаните стандарди за постигања и за формативно и сумативно оценување. 	<ul style="list-style-type: none"> - има високи очекувања за развојот и постигањата на учениците; - систематски го следи напредувањето на учениците, ги бележи сознанијата и им дава квалитетна повратна информација; - избира и применува стратегии за оценување соодветни на целите - ги вклучува учениците во оценувањето и создава позитивна клима за да може да ги покажат своите постигања; - формира валидни и објективни сумативни оценки, ги презентира и образложува; - ги анализира и интерпретира податоците од оценувањето и ги користи за планирање на понатамошното учење на учениците; - ги информира родителите⁵ за напредокот на нивното дете, редовно и квалитетно; - постигањата на образовните цели за учениците ги мери преку формативно и сумативно оценување; - дијагностичкото и формативното оценување го прави навремено и соодветно. - ги почитува стандардите за оценување на ниво на држава - 	<ul style="list-style-type: none"> - избира, изработува и соодветно користи различни инструменти за оценување (на пр. задачи, тестови, чек листи, аналитички листи, анегдотски белешки); - редовно го евидентира напредувањето на секој ученик во однос на очекуваните исходи; - има добро организирана збирка на докази за напредувањето на секој ученик која ја користи за информирање на учениците и родителите за напредокот на ученикот и за планирањето на учењето и поучувањето; - ги дијагностицира слабите и јаките страни во учењето на учениците и им дава соодветни насоки за понатамошно учење; - ги проверува претходните знаења на учениците /дијагностичко оценување; - дава позитивна и конструктивна повратна информација која ги поттикнува учениците да работат и кај нив развива чувство дека можат да напредуваат; - разговара со учениците за нивниот напредок, ги оспособува за самооценување и планирање на сопственото учење; - сумативните оценки ги формира врз основа на повеќекратни мерења со користење на соодветни методи и инструменти; - при сумативното и формативното оценување поаѓа од целите на наставниот предмет; - ги почитува стандардите за оценување на ниво на држава; - ги образложува оценките и изготвува јасни и информативни извештаи за постигањата на учениците што им ги доставува на родителите; - изготвува извештаи за постигањата на ниво на паралелка/наставен предмет и сознанијата ги користи за подобрување на наставата и учењето.

⁵ Под родител се подразбира и законски застапник, старател.

2. ПОУЧУВАЊЕ И УЧЕЊЕ

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
<p>ПОЗНАВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ И ИЗЛЕГУВАЊЕ ВО ПРЕСРЕТ НА НИВНИТЕ ПОТРЕБИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ги знае развојните карактеристики на учениците; - ги познава индивидуалните разлики, интересите и претходните искуства на учениците; - ги знае актуелните трендовите на живеење и потребите на младите; - е во тек со новите научни сознанија за учењето и развојот на учениците. 	<ul style="list-style-type: none"> - ги познава учениците и условите во кои што тие живеат и постапува доверливо со податоците со кои располага; - ги идентификува силните страни на секој ученик и го развива неговиот потенцијал; - Предвидува можни начини на реакција на ученикот и на соодветен начин се справува со нив; - начините на работа ги прилагодува на развојните карактеристики и стилови и стратегии на учење на учениците; - се грижи за севкупниот развој на личноста на ученикот; - ги води учениците низ процесот на учење, придонесува за позитивно однесување; - ги мотивира учениците за активно користење на слободното време; - ги сослушува и почитува ставовите, мислењата и интересите на учениците; - им помага на учениците да станат свесни за процесот за сопственото учење и ги оспособува учениците за самостојно учење и истражување. 	<ul style="list-style-type: none"> - го следи когнитивниот, социо-емоционален и психомоторниот развојот на своите ученици; - има податоци за секој ученик и ги евидентира сите промени; - ги чува на безбедно место податоците за своите ученици и во врска со нив споделува информации само со родителите на ученикот или со стручните соработници во училиштето; - прави индивидуализација и диференцијација во поучувањето базирана на познавањето на потребите на учениците; - организира и реализира дополнителна и додатна настава; - ги поттикнува, подготвува и организира учениците да учествуваат во разни активности (натпревари, конкурси, изложби, приредби, проектни активности ...); - користи едукативни активности кои го поттикнуваат когнитивниот, афективниот и психомоторниот развој на учениците; - овозможува демократска партиципација на учениците во животот на училиштето.

3. СОЗДАВАЊЕ СТИМУЛАТИВНА СРЕДИНА ЗА УЧЕЊЕ

Средината во која детето престојува и учи има силно влијание врз неговиот севкупен развој. Наставникот е тој кој треба да се грижи средината во која престојуваат неговите ученици да биде безбедна. Затоа треба и да ги знае можните закани по физичката и психичката безбедност на учениците, начините на кои треба да реагира за да овозможи безбедна средина, како и правилата што треба да ги воспостави заедно со своите ученици со цел побезбедно да се користат средствата и материјалите за настава, вклучувајќи ја и ИКТ. На овој начин, покрај тоа што учениците се заштитени, кај нив се поттикнува самостојноста преку тоа што тие учат како и самите да се заштитуваат, како одговорно да се однесуваат кон материјалите за работа, како да носат правила за однесување и како истите да ги почитуваат. Стимулативна средина се обезбедува ако наставникот ги знае потенцијалните можности на различните средства за учење, овозможува нивна достапност и ги користи за да ги стимулира учениците да истражуваат и да учат, при тоа создава атмосфера во која се комуницира со почит, се соработува и се работи тимски, ненасилно се разрешуваат конфликти, се почитуваат различности, ставовите и мислењата на сите и се поттикнува позитивно и одговорно однесување.

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
СОЗДАВАЊЕ НА БЕЗБЕДНА И СТИМУЛАТИВНА СРЕДИНА ЗА УЧЕЊЕ	<ul style="list-style-type: none"> - разбира на кој начин средината го поттикнува и овозможува учењето; - ги знае потенцијалите и можностите на различни средства за учење вклучувајќи ја ИКТ; - знае за можните закани по физичката и психичката безбедност на учениците; - познава различни начини за справување со кризни ситуации во училиштето. 	<ul style="list-style-type: none"> - организира стимулативна средина за учење; - го организира просторот за учење во согласност со видот на активностите и интересите на учениците; - обезбедува користење на разни извори, материјали и средства во процесот на учење, вклучувајќи и безбедно користење на ИКТ; - заедно со своите ученици учествува во разни училишни и вонучилишни активности; - користи соодветни стратегии за кризна интервенција во училиштето. 	<ul style="list-style-type: none"> - просторот е организиран според нормативот за простор и опрема - изготвува материјали и користи разновидни извори за учење кои ги стимулираат учениците да истражуваат и учат; - го прилагодува просторот во училницата да одговара на индивидуалните потреби и потребите на целата група; - воспоставува правила за безбедна употреба на материјалите и средствата за работа, вклучувајќи ја и ИКТ; - овозможува средствата и материјалите за работа да се лесно достапни за сите ученици; - во училишниот простор изложува трудови од учениците; - воспоставува и обезбедува почитување на правила за однесување во училницата и училиштето. - промовира вредности кои се однесуваат на личната безбедност и безбедноста на другите; -

3. СОЗДАВАЊЕ СТИМУЛАТИВНА СРЕДИНА ЗА УЧЕЊЕ

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
УЧИЛИШНА КЛИМА	<ul style="list-style-type: none"> - ги познава карактеристиките и начините за создавање позитивна клима за учење; - познава стратегии за менаџмент во училиница; - разбира дека комуникацијата е моќно средство во учењето; - поседува знаења за техники и стилови на комуникација; - е модел за етичност и чесност 	<ul style="list-style-type: none"> - создава позитивна работна клима во училиницата во согласност со потребите на сите ученици; - ја почитува личноста на ученикот, ја поттикнува и развива неговата самодоверба и самопочитување; - заедно со учениците воспоставува правила на однесување во училиницата и служи како модел за нивно почитување; - користи вештини за разрешување конфликти и ги развива истите кај учениците; - создава услови што поттикнуват чувство за припадност, взаемно почитување и придонес кон училишната заедница; - користи соодветна техника или стил на комуникација во зависност од учениците и ситуацијата; - користи комуникациски стратегии за надминување на културните и родовите разлики кои може да влијаат на климата во училиницата; - комуникацијата со учениците ја заснова врз почит и внимание, промовирајќи ги позитивните вредности, ставови и однесувања кои ги очекува и од своите ученици; - користи современи средства за комуникација (е-пошта, социјални мрежи, блогови и сл.). 	<ul style="list-style-type: none"> - на учениците им се обраќа по име и со почит - покажува емпатија и поддржување на вредностите кај учениците - ги охрабрува учениците да земаат учество во активностите, да ги споделуваат своите искуства, очекувања и емоции и да веруваат дека можат да постигнат повеќе; - во училиницата истакнува правила за однесување и инсистира на нивно почитување; - ги идентификува конфликтните ситуации (отворени и скриени); - им помага на учениците праведно да ги разрешуваат конфликтите; - ги организира учениците во заеднички активности каде до израз доаѓа меѓуврсничката соработка; - ги користи советите од стручните соработници (психолог, педагог, социолог, дефектолог) секогаш кога треба да му се помогне на ученик; - во комуникацијата го прилагодува јазикот во зависност од контекстот, ситуацијата и личноста на ученикот; - поставува прашања, ги поттикнува учениците да поставуваат прашања и стимулира дискусијата; - поттикнува разговори за разбирање на културолошките и родовите разлики; - планира и применува различни медиуми и алатки за комуникација, вклучувајќи и аудио-визуелни помагала и компјутери; - поттикнува (и презентира) кај учениците соодветни модели на говорење, пишување и изразување во различни медиуми.

4. СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

Потребата секој наставник да поседува компетенции за социјална и образовна инклузија е произлегува од определбата на општеството да се обезбедат еднакви можности за сите ученици. Тие се однесуваат на способноста, умењата и ставовите на наставниците за работа во средина која се состои од различности. Притоа, акцентот е ставен на потребата од знаења на наставниците во однос на дидактичко-методичките решенија и практики, законските решенија и конвенции, потенцијалите и ограничувањата на поединците и групите во учењето и развојот. Посебно значајни се способноста и вештините на наставниците да ги идентификуваат специфичните потреби, интереси, можности и способности на учениците, да планираат вклучување и работа со сите ученици имајќи ги предвид различните потреби и можности, да применуваат соодветни стратегии за инклузија на учениците со специфични образовни потреби и да промовираат на взаемно почитување и демократски вредности во општеството.

4. СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА	<ul style="list-style-type: none"> - познава различни концепти и модели за инклузивно образование; - ги разбира социјалните и културните фактори како тие влијаат на образованието и како образованието придонесува за социјална кохезија; - ги знае конвенциите за правата на децата и за антидискриминација. 	<ul style="list-style-type: none"> - учествува во процесот на идентификација на специфичните образовни потреби заедно со стручната служба и користи различни методи за диференцијација и индивидуализација на наставата; - учествува во тимови за изработка на индивидуални образовни планови; - користи стратегии кои промовираат почитување на разликите и демократските вредности; - работи во училишни инклузивни тимови; - дава подеднакви можности секое дете и семејство да учествуваат во наставните и воннаставните активности, без разлика на психо-физичките способности, полот, етничкото потекло, културата, мајчиниот јазик, религијата, семејната структура, социјалниот и економскиот статус. 	<ul style="list-style-type: none"> - изработува индивидуални образовни планови; - ја планира наставата за цело одделение со почитување на индивидуалните разлики меѓу учениците; - при поучувањето користи инклузивни стратегии за учење и поучување; - го следи и проценува постигањето и развојот на ученикот согласно индивидуалните цели; - вклучен е во инклузивните активности во училиштето; - изработува план за работа и соработува со семејствата на децата со посебни образовни потреби⁶; - заедно со учениците изработува наставни средства за инклузивна работа; - ја адаптира училницата според индивидуалните потреби на учениците; - ги вклучува семејствата и учениците во заеднички активности за почитување на различностите и интеркултурна интеграција; - учествува во професионалната ориентација на учениците со посебни образовни потреби. - континуирано соработува со стручните работници во училиштето; - реализира додатна и дополнителна настава; - работи индивидуално со ученици на кои им е потребна помош.

⁶ Под посебни образовни потреби се подразбираат потребите кои произлегуваат од разликите во психо-физичките способности, етничкото потекло, културата, мајчиниот јазик, религијата, социјалниот и економскиот статус

5. КОМУНИКАЦИЈА И СОРАБОТКА СО СЕМЕЈСТВОТО И ЗАЕДНИЦАТА

Комуникациските вештини се исклучително важни за секоја ефективна настава. Наставникот треба да има соодветни вербални и невербални комуникациски вештини, вклучувајќи артикулација, експресивен јазик, тон на обраќање, соодветно држење и гестукулација.

Јаснотијата во презентациите, повратните информации, давањето насоки за учење и користењето на соодветни комуникациски медиуми придонесува во создавањето на ефективна и ефикасна клима за учење. Особено важна комуникациска вештина на наставникот е да умее да покаже емпатија во комуникацијата што му даваат можност гради клима на доверба и соработка со учениците и нивните семејствата. На родителите треба да им обезбеди јасни, навремени и корисни информации кои ќе ги насочат кон поддршка на учењето на нивните деца и да ги мотивира за вклучување во училишните активности. Наставникот, исто така, треба да знае и да користи различни начини на формална комуникација со професионалната и општествената заедница.

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
СОРАБОТКА СО СЕМЕЈСТВОТА И ЛОКАЛНАТА ЗАЕДНИЦА	<ul style="list-style-type: none"> - го разбира значењето на семејството и локалната заедница за животот и работата на училиштето; - знае начини за соработка со семејството и локалната заедница и можности за нивно учество во животот во училиштето; - поседува комуникациски знаења и вештини. 	<ul style="list-style-type: none"> - промовира доверба и разбирање за градење на партнерства со локалната заедница и семејствата; - развива ефективна соработка со семејствата и членовите на заедницата во работата на училиштето; - комуницира со семејствата на соодветен начин со почит и внимание. - 	<ul style="list-style-type: none"> - ги вклучува семејствата во планирање активности на паралелката и училиштето; - ги вклучува семејствата и претставниците од локалната заедница во процесот на поучување; - изготвува индивидуален календар на средби со родители (планира родителски средби, индивидуални состаноци, приемни денови); - идентификува можни ресурси за соработка со заедницата; - соработува со институции и поединци од локалната заедница; - Учествува и поттикнува едукација на родители.

6. ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ И ПРОФЕСИОНАЛНА СОРАБОТКА

Компетентниот наставник е постојано во тек со новините во наставничката професија, умее да ја анализира сопствената работа и да ги открива слабите страни и врз основа на ова да го планира својот професионален развој. Познава и користи различни форми на стручно усовршување при што и самиот презема иницијативи за вклучување во нив. Исто така, отворен е за соработка со колегите во и надвор од училиштето, учи од нив и ги споделува соите знаења. Наставникот којшто се грижи за својата професија го познава и го почитува кодексот на професијата и придонесува за унапредување на средината во која работи и реномето на наставничката професија во општеството.

НАСТАВНИКОТ...

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ	<ul style="list-style-type: none"> - ја разбира комплексноста на наставничката професија како и одговорноста што таа ја носи; - ги познава компетенциите за наставници; - ги знае ефективните модели и можности за професионален развој и напредување во наставничката професија; - е информиран за стручните настани во образованието; - Ги дополнува и надоградува знаењата и вештините со континуирна едукација; - Знае како да изработи личен план за професионален развој и да развие сопствена филозофија за професијата. 	<ul style="list-style-type: none"> - континуирано ја унапредува сопствената педагошка пракса врз основа на следењето на промените и новините во системот на образование, врз основа на рефлексија и самоевалуација; - ја унапредува својата работа користејќи знаења стекнати преку стручно усовршување (формално, неформално и информално); - ги идентификува сопствените образовни потреби и го планира својот професионален развој; - развива и применува рефлексивни вештини за анализирање и подобрување на сопствената пракса; - поттикнува и реализира заедничко истражување и учење за подобрување на наставните практики; - следи стручна литература од наставниот предмет и друга педагошко-психолошка литература; 	<ul style="list-style-type: none"> - ги имплементира промените и новините во системот на образование; - зема учество во стручен дијалог и перманентно се доусовршува во прилог на личниот и професионалниот развој; - размислува, проценува, бара повратни информации и води белешки за својата педагошка работа; - го планира, води евиденција и поседува докази за сопствениот професионален развој; - учествува во различни форми на стручно усовршување во и надвор од училиштето; - реализира акциони истражувања за подобрување на професионалната практика; - има личен план за професионален развој и истиот го реализира; - применува знаења и вештини стекнати на посетени обуки.

6. ПРОФЕСИОНАЛЕН РАЗВОЈ И ПРОФЕСИОНАЛНА СОРАБОТКА

Подрачје	Професионални знаења и разбирања	Професионални способности и вештини	Индикатори
ПРОФЕСИОНАЛНА СОРАБОТКА	<ul style="list-style-type: none"> - го знае кодексот за комуникација со колегите и ја разбира важноста од соработката со нив; - е информиран за професионалните здруженија на наставници. 	<ul style="list-style-type: none"> - активно промовира колегијални односи и соработува со колегите; - ја почитува професионална етика и одговорно се однесува кон задолженијата и кон колегите; - членува во професионални здруженија на наставници; - соработува со стручните работници и лица во и надвор од училиштето. 	<ul style="list-style-type: none"> - предлага теми за обука во училиштето и учествува во нив; - учествува во работата на стручните активи; - навремено и квалитетно ги извршува работните задачи; - учествува во различни активности на професионалните здруженија, социјални мрежи и форуми со цел да ја подобри својата работа; - споделува наставни материјали со колегите; - споделува искуства и користи совети за подобрување на својата работа; - Користи електронска комуникација за професионална соработка; - одржува и посетува отворени часови.